

Проф. др Бојан Милисављевић

Правни факултет Универзитета у Београду

МЕЂУНАРОДНО ПРАВО У ЕРИ ПАНДЕМИЈЕ КОРОНА ВИРУСА

У раду се разматра утицај пандемије корона вируса на односе држава и међународних организација у међународној заједници. Разматра и анализира начин дипломатског општења у новим, промењеним околностима и колико то утиче на квалитет међународних односа. Нарочито је анализирана сарадња држава у погледу борбе против пандемије корона вируса. Указано је на значај Светске здравствене организације у борби против пандемије корона вирусом. У раду је направљен осврт на рад Уједињених нација, али других тела у систему ове организације у измењеним околностима насталим услед пандемије корона вируса.

Нарочита пажња посвећена је обезбеђењу поштовања људских права у време корона вируса и поступању извршних и судских органа тим поводом. Дат је осврт и на основна економска питања која су се поставила као важна у ери затварања граница за проток људи и робе. Аутор анализира и поступке у оквиру неких држава који су разматрали колико су мере уведене због пандемије корона вируса у складу са међународним, али и уставним правом.

Кључне речи: Корона вирус; Међународно право; Дипломатске активности.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Пандемија корона вируса делује већ дуже време на све сегменте сваке државе, па се то морало одразити и на међународно право. Обзиром да је модерна међународна заједница саткана од великог броја различитих држава, али и међународних организација прва фаза пандемије корона вируса имала је ефекат да су нека тела и односи држава били прилично

Бојан Милисављевић, bojan@ius.bg.ac.rs.

Рад је настао као резултат учешћа на пројекту Правног факултета Универзитета у Београду под називом „Епидемија. Право. Друштво“, подтема Улога међународног и европског права у сузбијању COVID-19 пандемије.

паралисани. Протеком краћег времена долази до делимичног напретка у смислу да су токови информација између држава и међународних организација постали редовнији, али на један другачији начин. Поред тога дошло је и до успостављања нове врсте односа поводом трговине вакцинама у циљу спречавања ове тешке заразне болести. Поједини аутори ову појаву назвали су ковид дипломатијом или дипломатију вакцинама.¹ И заиста ако је нешто добро што је ова пандемија донела то је показивање нове врсте солидарности између држава у смислу донација вакцинама у чему се посебно истакла наша држава. Поред тога државе су имале и различите одговоре и приступе на ову пандемију корона вируса иако су препоруке Светске здравствене организације биле исте према свима. То је отворило и нову димензију проблема у вези поштовања и заштите основних људских права у овим тешким околностима.² Са једне стране постојала је потреба за постизањем опште имунизације путем вакцинације, а са друге стране није могло да дође до наметања обавезне вакцинације због постојања права на лични избор. Дакле поново је у међународном праву дошло до субоблавања општег интереса за јавним здрављем и појединачног интереса за поштовањем људских права сваке индивидуе. Поједине државе су уводиле мере какве су ванредно стање, док су неке друге посезале за мерама као што су карантини. Ове мере отвориле су дилеме у вези повреде људских права у условима пандемије. Са друге стране управо услед оваквих мера поставило се питање несметаног функционисања правосудног система држава, као и дилема да ли се неке процесне радње могу спроводити преко видео или интернет конекција.

Што се мера контроле тиче поводом увођења забране кретања или карантина дошло је до неких одлука националних судова којима су утврђене повреде везане за људска права које произлазе из устава. Тако је Уставни суд Босне и Херцеговине закључио да је одлука којом се забрањује слобода кретања лица која су малолетна или старија од 65 година живота у супротности са захтевима сразмерности јер власти нису показале на јасан начин зашто сматрају да су одређене старосне групе у већем ризику да се заразе или да пренесу заразу, нису разматране могућности увођења лакших мера, мере нису биле строго временски ограничене и није постојала обавеза да се њихова неопходност редовно преиспитује.³ Заправо делује

¹ Вид. Т. Lee, “Vaccine diplomacy: nation branding and China’s COVID-19 soft power play”, *Place Branding and Public Diplomacy*, <https://doi.org/10.1057/s41254-021-00224-4>, 15.9.2021.

² Вид. F. Quintana, J. Uriburu, “Modest International Law: COVID-19, International Legal Responses and Depolitization”, *The American Journal of International Law* 2020, 687–697.

³ *COVID-19 и његов утицај на људска права, Преглед релевантне праксе Европског суда за људска права*, Biljana Braithwaite, директорка Програма за Западни Балкан, AIRE центар, Catharina Harby, виши стручни правни саветник, AIRE центар, Горан Милетић, директор Програма за Европу, *Civil Rights Defenders* 2020, 164.

да суд у овом случају и није желео да поништи одлуку која је донета већ да затражи детаљније образложење за њихово увођење и контролу при њиховој примени. Суд основне надлежности у Италији је у једној својој одлуци сматрао да је одлука Савета министара била супротна људским правима и уставу Италије. Поред овога постоји и одлука Управног суда Стразбура којом је поништена одлука градских власти која је наметала обавезу ношења маски на јавном месту особама старијим од 11 година. Трибунал се позвао на члан 8 Европске конвенције о људским правима и на начела законитог циља и сразмерности и утврдио да ова мера није била оправдана снажним разлогом који се односио на локалне околности у Стразбуру. На основу истих начела, тај трибунал је 2. септембра 2020. поништио ову уредбу и позвао локалне власти да је измене.⁴

2. ОЦЕНА МЕРА КОЈЕ СУ ДРЖАВЕ ПРЕДУЗИМАЛЕ ПОВОДОМ ПАНДЕМИЈЕ КОРОНА ВИРУСА

Поводом пандемије корона вируса дошло је до супротстављања два велика захтева. Један је да се обезбеди поштовање људских права као тековине цивилизације и испоштују међународни стандарди који су успостављени конвенцијама на снази, али и праксом различитих судских и уговорних тела, а друга је потреба за очувањем јавног интереса, јавног здравља, функционисања институција и правне државе. Тако је овај други захтев везан и за право на самоодржање државе када се слично као и код самоодбране држави допушта да предузима и изузетне мере у циљу очувања јавног интереса. Због свега наведеног универзална тела за заштиту људских права су веома брзо реаговала и дала извесна упутства државама како не би дошло до озбиљнијих повреда људских права у доба пандемије Корона вируса.⁵ Тако је Комитет за људска права Уједињених нација који је предвиђен да се стара о примени правила из Пакта о грађанским и политичким правима широко тумачио само право на живот. Он је предвидео да државе чланице имају обавезу да заштите живот лица на својој територији тако што ће им обезбедити сву неопходну медицинску бригу и вршити стални надзор над њиховим здрављем.⁶ Нема сумње да је пандемија корона вируса опасна по живот, али се чисто правнички поставља питање да ли је ово тумачење ипак дато прешироко ако се има у виду да су државе суочене са толико екстензивном болешћу са којом се сусрећу по први пут на

⁴ *Ibid.*, 165.

⁵ International Justice Resource Center, *COVID-19 Guidance from Supranational Human Rights Bodies*, <https://ijrcenter.org/covid-19-guidance-from-supranational-human-rights-bodies>, 24.9.2021.

⁶ General commnet No. 36, ICCPR Article 6: The Right to Life, UN Human Right Committee.

овакав начин. Потребно је ставити се у улогу некога ко руководи државом у овој комплексној ситуацији па видети да ову обавезу, схваћену на такав широк начин, није могуће адекватно испунити. Овде је корисно имати на уму да се на основу праксе Европског суда за људска права властима државе не смеју наметнути немогући или несразмерни терети и морају се имати у виду ограничења супротстављених приоритета и ограничених ресурса.⁷ Да би се исправно разумела ситуација морало би се имати у виду да су многе државе обезбедиле велике количине вакцина против корона вируса које значајан део грађана не жели да прими. Да ли је и у таквој ситуацији оправдано говорити о томе да држава није испунила своје међународне обавезе и на адекватан начин се старала о здрављу грађана на својој територији? Делује да је ипак потпуно другачије. Овде се може применити стандард дужне пажње⁸ па према њему уколико је држава предузела све неопходне и могуће радње да заштити здравље својих грађана, па и поред тога дође до угрожавања или губитка живота не може се сматрати да је она прекршила своје међународне обавезе. Поред права на живот, као једно од права које се може разматрати у вези пандемије корона вирусом, јесте право на здравствену заштиту. Тако се у члану 12 Пакта о економским, социјалним и културним правима предвиђа да државе чланице признају право свакоме да ужива највиши могући стандард у погледу физичког и менталног здравља.⁹ На сличан начин право на заштиту здравља предвиђа и конститутивни акт Светске здравствене организације. Обзиром на велики број држава које су ратификовале ове споразуме оваква регулатива има једну специфичну тежину. На основу овог права на посебан начин се цени понашање држава током пандемије корона вируса и од њих се очекује да предузму све потребне мере да заштите здравље својих грађана, то јест и шире од тога, свих лица која су под њиховом надлежношћу. Тако се од држава очекује да правовремено и истинито информишу грађане у вези пандемије.¹⁰ Поред тога Високи комесар за људска права је истакао и да би право на лечење требало да буде доступно свима без дискриминације, укључујући и оне најугроженије и маргинализоване.¹¹

⁷ *Budayeva* и други против Русије, пресуда изречена 20. марта 2008, представке бр. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 и 15343/02, вид. *COVID-19 и његов утицај на људска права*, 24.

⁸ Вид. А. Spadaro, “COVID-19: Testing the Limits of Human Rights”, *EUR. J. RISK. REG.* 1-9/2020, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7211800/#fn7>. 18.10.2021.

⁹ ICESCR, United Nations Treaty Collection, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-3&chapter=4&clang=_en, 22.10.2021.

¹⁰ О. Hathaway, P. Lim, A. Phillips Robins, M. Stevens, “The COVID-19 Pandemic and International Law”, *Cornell International Law Journal* 2021, 34.

¹¹ *Ibid.*

Са друге стране већ дуже време постоји консензус теорије и праксе о томе која се људска права никако не могу дерогирати. Тако се наводе: право на правну личност, забрана ропства, забрана дискриминације, право на живот, право на слободу, забрана мучења, право на поштено суђење, слобода мисли, савести и вере, забрана дужничког ропства, мањинска права, право на брак и заснивање породице, право на име, права детета, право на држављанство, право на политичко деловање, право на правни лек.¹²

Државе и читава међународна заједница су се суочиле са новим опасностима које се на овај начин нису појављивале до сада. Тако су и реакције држава биле веома различите. Ипак, иако се ради о специфичној ситуацији која налаже предузимање различитих мера у циљу заштите општег благостања то не значи да нема никаквих ограничења које би требало да произлазе из принципа владавине права, али и општих правила међународног права. Тако су рецимо као прилично неадекватне мере биле протумачене активности Мађарске која је кроз извршну власт преузела велики део надлежности и то без икакве могућности за контролом од стране парламента.¹³ Поред мера контроле све мере које предузимају у оваквим ситуацијама морају да задовоље и обезбеде поштовање основних људских права, а неопходно је да буду и временски ограничене и пропорционалне. У наведеном случају нису се дале гаранције да ће се задовољити предходно наведени услови. На основу тога, иако су мере које су предузете оправдане, државе морају да воде рачуна о могућности поштовања неопходног минимума правних стандарда како са материјалне стране у смислу поштовања основних људских права, тако и у процесном смислу да се обезбеде потребне процедуре за њихово остварење и за контролу аката који се предузимају од стране државе. Тако је и предвиђено Конвенцијом о људским правима и основним слободама из 1950. године.¹⁴ Конкретно се допуштају одступања у погледу ограничења људских права, али само уз изричито одобрење и контролу организације Савета Европе.¹⁵

¹² R. Lillich, “The Paris Minimum Standards of Human Rights Norms in a State of Emergency”, *The American Journal of International Law* 1985, 1072–1081.

¹³ *Правда и изазови у време пандемије у Европи*, MEDEL – Magistrats Europeens pour la Democratie et les Libertes, 8.

¹⁴ Члан 15. У доба рата или друге јавне опасности која прети опстанку нације, свака Висока страна уговорница може да предузме мере које одступају од њених обавеза по овој Конвенцији, и то у најнужнијој мери коју изискује таква ситуација, с тим да те мере не буду у нескладу с њеним другим обавезама према међународном праву.

¹⁵ Члан 15. став 3. Свака Висока страна уговорница која користи своје право да одступи од одредби Конвенције обавештава у потпуности генералног секретара Савета Европе о мерама које предузима и разлозима за њих. Она такође обавештава генералног секретара Савета Европе када такве мере престану да делују и када одредбе Конвенције поново почну да се примењују у потпуности.

Поједине државе као што је Француска су предузеле неке потпуно оправдане мере у оквиру судских поступака којима су прекинуле ток рокова застаре, продужила време за жалбе и слично, како не би због ситуације изазване корона вирусом грађани имали последице по своја права. Овакве мере се могу сматрати потпуно прихватљивим са становишта заштите људских права и представљају адекватан одговор на захтеве очувања јавног поретка. Неке државе попут Португала, Шпаније и Грчке, поучене претходним искуством, детаљно су предвиделе уставна правила у ванредним ситуацијама. Остали уставни садрже врло мало или не садрже одредбе за хитне надлежности и овлашћења. Уместо тога, они установљавају правила која омогућавају брже доношење одлука у парламенту кад год је то потребно. Европски уставни разликују се не само с обзиром на постојање и регулисање ванредних стања, већ и с обзиром на садржај: улози коју дају парламентима, заштити основних слобода и јемствима за опстанак демократског политичког поретка.¹⁶ Ипак делује да се у многим државама догодило да извршни органи власти на себе преузму велики део надлежности поводом спречавања мера у вези пандемије корона вируса. То је са једне стране оправдано ако се посматра са становишта ефективности, мада са друге стране може бити проблематично у смислу правног основа и других услова везаних за мере које су се предузимале. Често су неке од акција извршне власти, које су биле изнуђене, као на пример ограничење слобода кретања, биле схваћене као неоправдано и прекомерно ограничење слобода грађана. Управо због оваквих околности сама контрола заштите права грађана била је отежана због тешкоћа у раду судских органа. У том смислу Венецијанска комисија и Савет Европе су издали упутства за рад у овим ситуацијама.¹⁷

3. УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ КОРОНА ВИРУСА НА ДИПЛОМАТИЈУ

Дипломатија као вештина настала је у традиционалним односима држава, а временом су се укључиле и међународне организације. Иако су у дипломатским односима одувек биле присутне и размене информа-

¹⁶ М. Настић, „Одговор државе на болест Ковид-19: на примерима Хрватске и Србије“, *Правни вјесник* 2020.

¹⁷ Вид. Савет Европе, „Поштовање демократије, владавине права и људских права у оквиру здравствене кризе COVID-19: алат за државе чланице“, *SG/Inf* 2020, 11, 7. април 2020, <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respectingdemocracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e1f40> и Европска комисија за демократију путем права (Венецијанска комисија), Н. Аливизатос и др., „Поштовање демократије, људских права и владавине права у ванредним стањима – размишљања“, *CPL – PI* (2020) 005 rev, 26. мај 2020, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=-CDL-PI\(2020\)005rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=-CDL-PI(2020)005rev-e). Преузето из *COVI-19 и његов утицај на људска права, Преглед релевантне праксе Европског суда за људска права* 2020, 156.

ција преко посредника, путем порука или званичних депеша и писама, класичне дипломатске активности одувек су се одвијале у непосредним контактима лица која су овлашћена да заступају своје државе. У ери пандемије корона вируса посредан начин општења држава је постао посебно важан. Такав начин комуникације је већ био зачет новим видовима размене информација преко интернета која се често кретала између приватних порука формалних одлучиоца, и јавних ефеката таквих порука које оне остварују када се емитују преко интернета. Већ је одавно познато да се изјаве највиших државних званичника приписују самој држави,¹⁸ па су чак и овакве преписке интересантне са становишта међународног права јер могу да произведу одређена правна дејства.

У последње време, а пре пандемије корона вируса, долази до појаве такозване твитер дипломатије која је допустила могућности да један значајан број високих представника држава преко персоналних налога даје изјаве о спољној политици своје државе које би се са становишта међународног и дипломатског права морале приписивати њиховој држави. У данашње време и начини комуникације шефова држава постали су другачији. Тако се установио појам „*Twiplomacy*“ – студија „Твипломатија“ из 2015. је утврдила да велика већина (85 %) од 193 земље чланице УН има присуство на твитеру. Више од две трећине (70 %) свих шефова држава и влада имају личне налоге на друштвеној мрежи. Међутим, твитер поама се не шири равномерно по свету. Све европске земље, осим Сан Марина, и све јужноамеричке земље, осим Суринама, имају званично твитер присуство. Само три земље у Северној Америци не прихватају твитер комуникацију, и то: Барбадос, Никарагва и Свети Винсент и Гренадини. У Азији, Африци и Океанији, 81, 78 и 69 % њихових влада користи услугу микроблоговање. Без званичног твитер присуства (32 земље) углавном су земље у Африци, Азији и на централном Пацифику.¹⁹ „У данашњем умреженом свету, одлуке се доносе моментално. У исто време, уз то обиље информација и немогућност да се оне апсорбују и да се реагује на њих, политичари су приморани да се прилагоде децентрализујућем ефекту интернета – феномену који је назван „дифузија дипломатије“. Интернет је отворио врата влада новим учесницима, који нису ограничени традиционалним географским или другим физичким баријерама, већ активно учествују у процесу креирања политике.“²⁰ У

¹⁸ Ово са формалног становишта преко члана 7 Конвенције о уговорном праву, али и са становишта праксе у случајевима пред Међународним судом правде између Аустралије и Француске из 1974. године, и пре тога у чувеном случају пред Сталним међународним судом правде у спору између Данске и Норвешке у вези са Источним Гренландом.

¹⁹ <http://twiplomacy.com/blog/twiplomacy-study-2015>, 8.9.2021.

²⁰ В. Васковић, Д. Кршић, *Дипломатија и преговарање у информационом друштву*, Прометеј, Београд 2009, 62.

оваквим околностима већ измењених облика спровођења дипломатских активности међународну заједницу задесила је тешка заразна болест пандемија изазвана корона вирусом, што је довело да се и редовне дипломатске активности пребацују на онлајн токове. Са једне стране развој такозване твитер дипломатије је створио добре предуслове да се дипломатске активности могу водити и на такав начин, а са друге стране нови изазови услед ковида довели су до напрезања система држава и међународних организација да редовне дипломатске активности сада у великој мери спроводе на електронски начин.

Поред изазова услед ковид болести који прате билателарне дипломатске односе ове околности су утицале и на мултилателарне дипломатске односе. У оквиру Уједињених нација веома брзо је схваћено да се ова организација суочава са потпуно новим околностима и да је неопходно предузети одговарајуће мере. Тако је већ ушао у употребу термин протокол који се у овој ери дигиталне дипломатије користи да објасни процедуре и формате за пренос информација у оквиру спровођења дипломатских активности. Под протоколом се у том смислу сматра систем везе преко које ће се одвијати неки састанци, које апликације ће се користити, ко ће руководити састанком и на који начин. На овај начин се термин протокол који је уобичајено коришћен у дипломатији сада проширује. У класичној дипломатији реч протокол се употребљава са једне стране да означи списак правила и радњи која се примењују у дипломатији, а са друге на службе и лица која су укључена у њихово спровођење. У старијој литератури за протокол је коришћена реч церемонијал и подразумевао је скуп формалних правила која имају за циљ да очувају у свакој прилици достојанство и поштовање како саме државе тако и њених представника.²¹ Дипломатски протокол представља скуп правила и обичаја о понашању у међудржавним односима, дипломатском опхођењу, церемонијалу и куртоазiji. У раније време појавом телеграфа дошло је до крупних промена у дипломатији. Тако је 1866. године дошло до постављања првог прекоокеанског кабла испод Атланског океана преко кога су се слале званичне дипломатске поруке.²² Након тога се у оквиру развоја телефонског саобраћаја дошло до тога да је могуће водити непосредне и директне разговоре високих државних званичника тим путем без физичке блискости. Ова комуникација је довела до разрешавања велике кризе у вези Кубе, када су телефонски разговори вођени између Беле куће и Кремља.²³

У данашњим условима, који су условљени пандемијом ковид ви-

²¹ М. Новаковић, *Основи међународног јавног права*, књига друга, Београд 1938, 4.

²² V. Cerf, "On Digital Diplomacy", *Communications of the ACM* 2020, 5.

²³ *Ibid.*

руса, велики број дипломатских активности пребачен је на онлајн дипломатију, али није у потпуности дошло до предстанка и организовања скупова на непосредној основи. У овим околностима то може да укаже да се разговара о посебно осетљивим темама. Уколико се ова ситуација посматра са становишта трошкова државе, смањени број путовања државних делегација има позитиван ефекат на буџете, али са друге стране повећавају се трошкови опреме која је неопходна за оржавање онлајн састанака и конференција. У овим околностима отварају се и проблеми који се односе на сигурност и обезбеђеност веза за пренос података.

4. СВЕТСКА ЗДРАВСТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЈА И ПАНДЕМИЈА КОРОНА ВИРУСА

Светска здравствена организација је већ деценијама задужена да координира са глобалним изазовима који могу да угрозе или угрожавају здравље људи широм света. Иако је она до сада успевала да се успешно носи са различитим проблемима који су угрожавали здравље људи, чини се да је у овом тренутку ова организација пред озбиљним потешкоћама услед ширења Корона вируса и због свих последица које носи овај вирус. Услед веома брзог развитка и ширења овог вируса само најразвијеније фармацеутске куће успевале су да развију адекватне вакцине против корона вируса. Након тога дошло је до трговине овим вакцинама која је условила такмичење држава на више основа. Пре свега потреба за великим бројем вакцина у кратком року условила је да се унапред поручују велике дозе вакцина са једне стране. То је доводило до фаворизације одређених држава које су добиле повлашћени положај и прилику да за своје грађане обезбеде вакцине за разлику од других држава које то нису успеле. Са друге стране, када се ради о великим количинама и великом броју доза вакцина, неке државе које нису тако финансијски добро стајале нису ни могле да конкуришу у таквој утакмици са најразвијенијим државама. То је довело до фактичке неједнакости коју никако није могла да ублажи Светска здравствена организација која је конципирана да усмерава и координира власти држава у здравственим областима.²⁴ У том смислу ова организација је овлашћена да усваја препоруке према државама и тако утиче на њихове поступке. Тако је Светска здравствена организација деловала више на бази меког права него путем неких обавезујућих правних правила.²⁵ У овом случају поводом Корона вируса то се показало као неадекватан одговор са њене стране. Вероватно ће то утицати да државе чланице

²⁴ Статут Светске здравствене организације, члан 2.

²⁵ Вид. Q. Qin, T. Luo, “Panademic Response and International Law: The Case of COVID-19“, *Tradicional Medicine and Modern Medicine* 2020, 59–64.

ове организације у наредним годинама размисле да пораде на надлежностима ове веома битне организације на основу стечених искустава. Један део реформи Светске здравствене организације је започет још 2005. године, али ни до данас није дао очекиване резултате.²⁶ Тада су усвојена општа правила по којима су државе чланице, њих 194, требале да поступају у случају ширења болести светских размера, а та правила дала су Светској здравственој организацији право да надзире активности држава и координира њима. Правила која су на снази су формално обавезујућа за државе чланице, али не постоје механизми којима би се осигурала њихова примена.²⁷ Оно што је веома важно у случају појава тешких заразних болести као што је пандемија ковид вируса јесте да су након појаве првих оболелих државе су дужне да што је пре могуће обавесте званично Светску здравствену организацију која онда има 24 часа да предузме одговарајуће мере. За то време у складу са својим прописима и првим упуштвима из Светске здравствене организације, држава је у обавези да предузме све потребне мере како би изоловала оболеле и спречила даље ширење болести.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу спроведеног истраживања може се закључити да је пандемија корона вируса веома утицала на све сфере друштвеног живота, па тако и на међународно право. Тешко је предвидети даље последице и кретања поводом ове болести, али се може приметити да је након првих месеци, када су постојали веома различити приступи у решавању овог проблема, у новијем периоду дошло до стабилизације у међународној заједници и односима држава. Међудржавни односи су прилагођени новим околностима и државе успевају да пронађу одговоре на бројна питања која погађају њихове грађане. У том смислу све дипломатске активности су прилагођене новим околностима и успешно се одвијају, а реакције држава у погледу ограничења људских права су све примереније. Најтеже ударце су поднеле неке гране привредних и економских делатности, али су се и у тим областима развиле алтернативне могућности. Једно је сигурно, фармацеутска индустрија је доживела своју експанзију. Ипак када се ради о поступцима у вези повреде људских права у доба пандемије ковид 19 може се на основу праксе унутрашњих судских органа приметити одређени услови који би кумулативно морали бити испуњени да би мере које су предузимали углавном извршни органи власти биле оправдане. Услови за огра-

²⁶ Вид. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43883/9789241580410-eng.pdf?sequence>.

²⁷ Вид. L. O. Gostin, R. Katz, “The International Health Regulations: The Governing Framework for Global Health Security”, *Milbank Quarterly* 2016, 94.

ничење људских права би били: да постоји законити правни основ за ограничење људских права (позив на одређене прописе међународног и унутрашњег права), пропорционалност или сразмерност између захтева општег интереса и ограничења конкретног људског права, оправданост или неопходност ограничења људског права, временска ограниченост трајања мера које су предвиђене (ово је разуман услов али је тешко очекивати да се у случају пандемије корона вируса може увек предвидети тачно) као и могућност преиспитивања одлуке која је донета, то јест вишестепеност у смислу заштите права. Ови услови су прилично јасни, мада делује да ће у будућности бити покренут велики број поступака пред Европским судом за људска права које ће на основу решавања тих предмета обогатити наведене услове.

Сигурно је да након ових искустава ништа више неће бити исто, али и то да су како државе, тако и међународно право, показале једну флексибилност и тежњу на самоодржање. Из те тежње развили су се нови механизми и технике у међународном праву које могу бити успешно коришћене и када једном дође до окончања пандемије корона вируса. То се може нарочито применити на технике преговора и на дипломатију уопште. Ова пандемија је показала да је и само међународно право могуће примењивати у потпуно измењеним околностима и на другачији начин.

Организација Уједињених нација, као и Светска здравствена организација се могу, на основу искустава која су стечена, институционално припремити за евентуалне будуће кризе овог типа. У том смислу би било добро формирати неку врсту централног органа који би прикупљао информације са различитих страна света, анализирао их и давао препоруке о даљим акцијама ових организација. Такав центар би могао бити формиран у релативно кратком року и могао би бити састављен од експерата из различитих области. Поред тога морало би се порадити на отклањању недостатака у погледу примене правила из Светске здравствене организације увођењем механизма за обезбеђење примене правних правила која се усвајају. Делује да би само фирмирање институција које би помогле у бољем детектовању проблема везаних за будуће могло да се обави на бржи начин. Оваква институција би била веома корисна и делотворна јер је брза и тачна размена информација, на основу искустава која су стечена, драгоцену у предузимању исправних мера у борби против оваквих заразних болести. Са друге стране нисам претерани оптимиста у погледу увођења обавезности одлука саме Светске здравствене организације јер је у њој велики број држава, а процес амандмана би текао јако споро. Поред тога државе веома ретко пристају на увођење обавезних надлежности у било којој сфери њиховог деловања.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Васковић, Војкан, Кршић, Дарио, *Дипломатија и преговарање у информационом друштву*, Прометеј, Београд 2009;
2. Gostin, Lawrence O., Katz, Rebecca, “The International Health Regulations: The Governing Framework for Global Health Security”, *Milbank Quarterly* 2016;
3. Lillich, Richard, “The Paris Minimum Standards of Human Rights Norms in a State of Emergency”, *The American Journal of International Law* 1985;
4. Lee, Ting, “Vaccine diplomacy: nation branding and China’s COVID–19 soft power play“, *Place Branding and Public Diplomacy*, <https://doi.org/10.1057/s41254-021-00224-4>;
5. Новаковић, Милета, *Основи међународног јавног права, књига друга*, Београд 1938;
6. Настић, Маја, „Одговор државе на болест Ковид-19: на примерима Хрватске и Србије“, *Правни вјесник* 2020;
7. Spadaro, Alessandra, “COVID-19: Testing the Limits of Human Rights”, *EUR. J. RISK. REG.* 1-9/2020;
8. Hathaway, Oona, Lim, Preston, Alasdair, Phillips-Robins, Mark, Stevens, “The COVID-19 Pandemic and International Law“, *Cornell International Law Journal* 2021;
9. Cerf, Vinton, “On Digital Diplomacy“, *Communications of the ACM* 2020;
10. Quintana Francisco-José, Uriburu, Justina, “Modest International Law: COVID-19, International Legal Responses and Depolitization”, *The American Journal of International Law* 2020;
11. Qin, Qian, Luo, Tianyu, “Panademic Response and International Law: The Case of COVID-19“, *Tradicional Medicine and Modern Medicine* 2020.

Full Professor Bojan Milisavljević, LL.D.

Faculty of Law, University of Belgrade

INTERNATIONAL LAW IN THE ERA OF THE CORONA VIRUS PANDEMIC

Summary

The paper discusses the impact of the coronavirus pandemic on the relations between states and international organizations in the international community. It considers and analyzes the means of diplomatic communication in new, changed circumstances and its impact on the quality of international

relations. The cooperation of the states in the fight against the corona virus pandemic was especially analyzed. The importance of the World Health Organization in the fight against the corona pandemic virus was pointed out. The paper reviews the work of the United Nations, as well as other bodies in the system of this organization in the changed circumstances caused by the coronary virus pandemic.

Special attention is paid to ensuring respect for human rights during the corona virus and the actions of the executive and judicial authorities on that occasion. A review is also given of the basic economic issues that have proven important in the era of closing the borders for the flow of people and goods. The author also analyzes the procedures conducted within some countries in order to assess the extent to which measures introduced due to the coronary virus pandemic were in accordance with international and constitutional law.

Key words: *Corona virus; International law; Diplomatic activities.*